
KITEKINTŐ

PITTSBURGH (USA) VÁROSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 1945–1990

(Urban Redevelopment Strategies in Pittsburgh, 1945–1990)

BÖDY PÁL

Kulcsszavak:

Pittsburgh városfejlesztés gazdaságfejlesztés technológia- és innováció-fejlesztés public-private partnership

Pittsburgh város és térsége mint az amerikai nehézipar központja ismeretes. A második világháború után – a hagyományos nehézipar válsághelyzetének következtében – az USA-ban elsőként ebben a városban jött létre gazdaság és városfejlesztési program. A fejlesztést elsősorban a helyi ipari-pénzügyi vállalatok vezetői kezdeményezték, azonban a város vezetősége is jó partnernek bizonyult. A tanulmány az 1945–1990 között elindított fejlesztési szakaszokat mutatja be, kiegészítve a fejlesztés eredményeinek, a város fejlődésének értékelésével.

Pittsburgh és térsége mint az amerikai nehézipar és technológia központja ismeretes. A tizenkilencedik század közepe óta alakult ki a városhoz kapcsolódó ipari termelés, melynek alapja a bányászatban, nyersanyag-fejlesztésben és feldolgozásban, azonban elsősorban az első amerikai nagyvállalati acélgyártásban jelölhető meg. Itt összpontosult tehát az a nagyvállalati monopólium-jellegű rendszer, amely az ipari korszak kontinentális méretű vállalati szerkezetét létrehozta, működtette és az 1970-es évekig fenntartotta. Azonban ennek az ipari rendszernek nemcsak a fejlődést biztosító eredményei, hanem nagyon súlyos árnyoldalai is jelen voltak ebben a térségben: a városrobbanás társadalmi, környezeti károsodása, a lakónegyedek alacsony színvonala, az ipari munkásság szegénysége, a városi környezet leromlása, az európai tömegbevándorlás által előidézett társadalmi-gazdasági ellentétek a régebbi és az új bevándorlók között. Az amerikai urbanizáció és gazdasági fejlődés kontinentális elterjedése egy további alapvető kérdést vetett fel: a város és térségének gazdasági bázisa új fejlődő térségek és ágazatok hatására már a két háború között visszaesett, és a térség gazdasági fejlesztését, urbanizációs átalakítását szükségszerűvé tette. A második világháború után, az aranykorszak kedvező fellendülése hatására, ideiglenesen folytatódott a város és térsége gazdasági működése, azonban az 1960-as évtizedben nyilvánvalóvá vált, hogy az amerikai csúcstechnológia, a hadiipar kiemelt fejlesztései az úgynevezett „Sunbelt” nyugati és délnyugati térségeiben összpontosulnak, tehát a fejlődés súlypontja, a demográfiai és gazdasági fejlődés elsősorban ezekben a térségekben érvényesült. Ugyanakkor a hagyományos északkeleti ipari övezet, melynek egyik központja Pittsburgh volt, nagy mértékben elveszítette gazdasági-politikai szerepét. Az ipari övezet elnevezést felvál-

totta a „rustbelt” szimbolikája, amely egy nagyon reális valóságot jelentett 1970 után. Mindehhez kapcsolódott a gazdasági szerkezetváltás problematikája, a globális verseny érvényesülése, az acéltermékek értékesítésének válsága, mely az 1980-as évtizedben a Pittsburgh környéki kohászati telepek majdnem teljes megszüntetését, végleges bezárását eredményezte. Nyilvánvaló tehát, hogy több jelentős országos és nemzetközi gazdasági folyamat közrejátszott Pittsburgh gazdasági és urbanizációs stratégiájának kialakításában, melynek időzítése, szerkezete, folyamata egy különlegesen amerikai regionális stratégiát képvisel. Ezért is érdemes ennek a stratégiának és jelentőségének az értékelése.

Pittsburgh Pennsylvania állam nyugati térségének központját képezi. Földrajzi fekvését és gazdasági fejlődését az Allegheny és Monongahela nevű folyók határozták meg, melyek a város központjában egyesülnek és itt alkotják az Ohio folyó eredetét. A két folyó és egyesülésük egyúttal Pittsburgh város látványos központját alakították, amely mint a Golden Triangle (Arany Háromszög) ismeretes. A város közvetlen urbanizált térsége az Allegheny County néven ismert közigazgatási megyei egység területében jelölhető meg, azonban a városhoz kapcsolódó agglomerációt négy megyei térség alkotja: Allegheny, Washington, Westmoreland és Fayette. A négy megye alkotja a pittsburghi agglomerációt, hivatalos néven, „standard metropolitan statistical area” (SMSA). Pittsburgh az egyetlen jelentős város a térségben, népessége 1990-ben 369 879 fő volt. A térség városhálózata suburb jellegű kistélepülésekből, illetve az ipari övezetben létrejött hagyományos ipari központokból tevődik össze. A legnagyobb népességgel rendelkező ilyen település Pittsburgh város külterületét képező külváros, Penn Hills, melynek népessége 1990-ben 51 479 fő volt. A többi település lakosság száma zömmel 30 000 illetve 10 000 fő alatt van. Allegheny County népessége 1990-ben 1 336 449, tehát ez tekinthető Pittsburgh urbanizált lakosságának. A tágabb agglomeráció lakossága pedig 2,1 millió volt. Pittsburgh város területe 143 km, az agglomeráció területe 8838 km. A város népsűrűsége 2818, míg az egész térségé 242. Tehát Allegheny County területén található az egész régió lakosságának mintegy 64%-a, a többi három megye lényegében külvárosi jellegű, ahol általában a közép és felső középosztályú lakosság lakóhelyei helyezkednek el. Jelentős tényező, hogy Allegheny megye lakosságának csak 28%-a lakik Pittsburgh városban, a többség elsősorban külvárosi lakos. Ez a lakosság 130 különböző, önálló kormányzattal rendelkező kisvárosban lakik, mely nagyon csekély mértékben tud regionális jellegű kérdésekben szervezeten cselekedni. Mindebből következik, hogy Pittsburgh mint városi önkormányzat és mint a térség gazdasági központja jelentős hatást tudott érvényesíteni a gazdaságfejlesztés területén, a város urbanizált térsége mindinkább egy megosztott, cselekvésre képtelen 130 főből álló községet képezett, mely általában ellentétben állt a város fejlesztési, urbanizációs, regionális jellegű tevékenységével (*US Census...* 1990).

A város eredete az amerikai forradalom korszakához kapcsolódik, amikor az Atlanti tengerparttól nyugatra fekvő, akkor még ismeretlen és nagyjából lakatlan területek betelepítése, mezőgazdasági hasznosítása kezdődött. Pittsburgh eredetileg egy kereskedelmi központ volt, amely a vasútépítés előtt a vízútak hasznosítását alkalmazva, a nyugatra törekvők kereskedelmi és piaci központjává vált. Ezt a szerepet

csak addig tudta betölteni, amíg nem épült meg a kelet–nyugati vasúti hálózat, mely New York kikötővárost a Nagy Tavak mentén olyan városokkal mint Buffalo, Cleveland, Chicago kötötte össze, tehát jóval északra elkerülte Pittsburgh térségét. Ennek következtében megszűnt Pittsburgh kereskedelmi szerepe, pontosabban leszűkült a hajózásra, és az északi, nyugati városok lettek a vasúti hálózat, a kereskedelem, a közlekedés központjai. 1860 után Pittsburgh már jelentős manufaktúrával, ipari tevékenységgel rendelkezik, azonban a hagyományos kisipari szinten. A városban és környékén már működtek kisebb méretű vaskohók, öntödék, melyek a térség, illetve távolabbi kistelepülések szükségleteit fedezték. A kisméretű vaskohászaton kívül jelen voltak az üvegyipar, faipar és különböző kézműves tevékenységek. A város iparfejlődésének első korszakában jelentős bevándorlás növelte a lakosság számát és ipari tevékenységét. Elsősorban angol, ír, skót és német bevándorlók telepítették az első korszak iparosságát, vezető rétegeit. A bevándorlók a történelmi város különböző térségeiben telepedtek meg, ahol lakónegyedeiket, egyházközségeiket, szervezeteiket saját hagyományaik alapján hozták létre. A többség az angolszász protestáns csoportokból állt, így az angol és skót kálvinizmus alkotta a város domináns szellemi-kulturális irányzatát.

A város gazdasági fejlődésének nagy korszaka 1860 és 1920 között volt. Az acélipar nagyméretű fejlődése, új vállalatok alapítása, szakmunkások bevándorlása megalapozza a térség acéliparának kialakulását, érvényesülését. A nagy újítás Carnegie technológiai és vállalatvezetési rendszerének bevezetése volt, melynek következtében az integrált acéltermelés és vállalatvezetés honosodott meg. Carnegie megvásárolta, átszervezte, integrálta a működő vállalatokat és megalapozta a vertikális centralizált modellt az amerikai acéliparban. Ennek következtében Pittsburghban összpontosult az amerikai acéltermelés jelentős aránya, azonban egyúttal a nagyvállalati rendszer lett a domináns gazdasági vállalati forma a térség ipari rendszerében. A korszak másik jelentős gazdasági jelensége abban jelölhető meg, hogy több ipari ágazatban számottevő fejlesztés következett be. Ezek közé tartozott az olaj termelése, finomítása, az üvegyipar térhódítása, a gépipar jelentős ágazatainak működése, az alumíniumipar, elektrotechnikai vállalatok telepítése, vasúti technológiai termékek fejlesztése és az élelmiszeripar. Ezenkívül a város gazdasági erőforrásainak hatására kialakult egy erős pénzügyi és bankrendszer, melynek vezető képviselője a jelenleg is létező Mellon bankház volt.

A gazdasági fejlődés korszaka egy új társadalmi rendszert, a társadalmi erők és csoportok átalakulását, nagyméretű urbanizációt és ehhez kapcsolódó közéleti és társadalmi feszültségeket eredményezett, melyek a huszadik század későbbi korszakában is maradandónak bizonyultak. Az egyik jelentős társadalmi átalakulás a számottevő európai bevándorlás hatására jelentkezett. 1880 után túlnyomóan az európai agrártérség szolgáltatotta a bevándorlókat, tehát Kelet- és Dél-Európa, nevezetesen a Habsburg Monarchia, Oroszország és Olaszország kivándorlói. Az amerikai nagyvállalati rendszer elsősorban nagyszámú, megbízható, kitartó munkaerőt igényelt, olyanokat, akik alacsony munkabér fejében fizikailag kitartóan végezték az ipari munkás feladatait. A századforduló után nagy számmal érkeztek a bevándorlók olyan térségekbe, mint Pittsburgh, ahol elkülönült lakónegyedekben teleped-

tek le, és a munkásosztály legalsóbb rétegébe tagozódtak be. Az első nemzedék nem nagyon ismerte az amerikai társadalmat, leginkább az érdekelte, mennyire megbízható munkalehetőséget tud szerezni és megtartani. Az új bevándorlók különálló társadalmi csoportot képeztek, melyet a bennszülött munkásság, középosztály és vezető rétegek mélységesen megvetettek és kizárólag mint nyers munkaerőt értékelték. A tömeges betelepülés ellen általános mozgalom alakult, amely nemcsak a bevándorlókat, hanem a kialakult nagyipari rendszert, a velejáró gazdasági és politikai korrupciót, a hagyományos amerikai demokrácia hanyatlását éles társadalmi kritika tárgyává tette. Pittsburgh térségében a bevándorlók azonban fokozatosan beépültek az amerikai társadalomba, és a század közepére kezdtek felemelkedni az amerikai középosztály soraiba. A nagyvállalati rendszer nemcsak gazdaságilag alakította át az amerikai társadalmat, hanem egy új típusú társadalmi rétegződést, politikai rendszert hozott létre. A nagyvállalat vezérkara alkotta a társadalom, politika, gazdaság teljhatalmú vezetőrétegét. A korábban létező középállalatok nagyrészt beépültek a nagyvállalati rendszerbe és csak nagyon korlátozott társadalmi szerepet játszottak. A városi és országos politikát a nagyvállalat megbízottjai irányították. Elterjedt egy korrupciós rendszer a városi és országos politikát, valamint a nagyvállalatokat irányító vezetők között. Mindezen folyamatok következtében a nagyvállalati vezetőréteg monopóliumokat hozott létre, melyek gyakorlatilag ellentétbe kerültek az amerikai demokrácia decentralizált, pluralista felfogásával. Pittsburghban ennek egyik hatása a nagyvállalati management és a szakszervezeti munkásság közötti évtizedes ellentétekben, feszültségekben, bizalmatlanságban jelentkezett, mely a huszadik század végén is jellemzi a munkavállalók és munkaadók közötti kapcsolatrendszerrel (Muller 1988, 22–41).

A gazdasági fejlődés korszaka 1920 után megszűnt, a következő évtizedekben gazdasági stagnálás, hanyatlás következett. Pittsburgh domináns szerepét az országos szintű fejlődés, valamint a nemzetközi technológiában, munkafolyamatokban, termelési rendszerekben bekövetkező változások szüntették meg. Az 1920 előtti szakaszban, elsősorban az északkeleti térségben alakultak ipari központok és ezek szállították az ipari termékeket a többi régióba. Ez most alapjában megváltozott, mivel a közlekedési rendszerek fejlődésével, az áruforgalom szervezettségével gazdaságossá vált az amerikai nagyipar decentralizációja. Ennek következtében olyan térségekben, mint a nyugati tengerpart, a déli államok, a közép-nyugat, sorozatosan jöttek létre új ipari telepek. Más tényezők is közrejátszottak Pittsburgh visszaesésében: a gazdasági ágazatok egyoldalúsága, valamint a nagyvállalatok dominanciája nem kedvezett a gazdaság szerkezete átalakításának. Az 1920 utáni korszak tendenciája nem annyira a szerkezet diverzifikációjának kedvezett, hanem az acélgégyártáshoz kapcsolódó ágazatok fejlesztésének. Ugyanezek a tényezők határozták meg a pittsburghi gazdasági rendszer fokozatos hanyatlását a második világháború utáni korszakban, ahogy ezt több tanulmány dokumentálta (Giarratani-Houston 1988; 1989; Muller 1988; Hamm-Wienert 1990).

A két háború között a gazdaság fejlődése fokozatosan lelassult, egyes ágazatok, mint például az elektrotechnika, gépipar, élelmiszeripar gazdaságosan működtek, azonban az acélgégyártás országos szerepe és az ipari foglalkoztatottság jelentősen

hanyagolt. 1920 és 1930 között az ipari foglalkoztatottak száma 244 991 főről 227 221 főre csökkent, amely csak a második világháború hatására érte el az 1920-as szintet (Muller 1988, 45). Pittsburgh történetében 1920-tól a vándorlási különbözet negatív értéket vett fel. 1920 és 1980 között minden évtizedben többen vándorolnak el, mint érkeznek, az elvándorlók száma pedig minden évtizedben emelkedik, az 1920–30 közötti 27 200 főről az 1970–80-as évtizedben már 183 000 főre. Ez a mutató a fejlődés és munkahely növekedés fokozatos hanyatlását jelzi (Giarratani–Houston 1988, 70). A második világháború utáni korszakban a háborúval és az azt követő évtizeddel kapcsolatos ipari fejlesztés egy időre szinten tartja a térség gazdaságát, azonban 1960 után már jelentkeznek a válsághelyzet jelzései. 1950 után Pittsburgh város lakossága fokozatosan csökken: 1990-re 677 000 főről 369 879 főre. Ez 45% fogyást jelent négy évtized alatt. 1950-ben a térség acéltermelése az országos termelés 25%-át tette ki, ez viszont minden következő évtizedben csökkent és 1980-ban már csak 17,5% volt (Giarratani–Houston 1988, 59). Az acélgyártás ágazatának munkahelyei 1960 után fokozatos csökkenést mutatnak, 1988-ra 132 300-ról 29 300-ra. Az ipari munkahelyek száma pedig 299 800-ról 134 500-ra fogyott ugyanabban a korszakban. Ennek következtében 1988-ban az ipar az összes munkahelyek 14%-át adta (Ahlbrandt 1989, 17). Pozitív változás 1969 után következik: a nem-ipari munkahelyek száma, elsősorban a szolgáltatás területén, jelentősen növekednek, 585 000-ről 708 000-re, amely 21%-os gyarapodást jelent 1980-ig (egy évtized alatt) (Giarratani–Houston 1988, 57). Ezek a gazdasági adatok azt mutatják, hogy 1960 és 1988 között a térség munkahelyeinek száma 914 000-ről 964 100-ra növekedett, tehát 5,4%-os munkahely-növekedés jött létre. A fejlődés kizárólag a nem-ipari ágazatokban következett be, ezek a munkahelyek adják a teljes foglalkoztatottság 86%-át. Áttekintve az 1960 utáni gazdasági átalakulás jelentőségét, egy nagyméretű gazdasági szerkezetváltást állapíthatunk meg, amely az ipari ágazat túlsúlyát 32,8%-ról 14%-ra csökkentette, és a nem-ipari ágazatok munkahelyeit a gazdaság 86%-ára növelte (1. táblázat, 1. ábra). Az átalakulás egyrészt piaci folyamatok eredménye, másrészt pedig regionális gazdaságfejlesztési és urbanizációs stratégiák alkalmazásának tulajdonítható. Ezeket a regionális stratégiákat ismertetjük a következő összefoglaló értékelésben.

1. TÁBLÁZAT

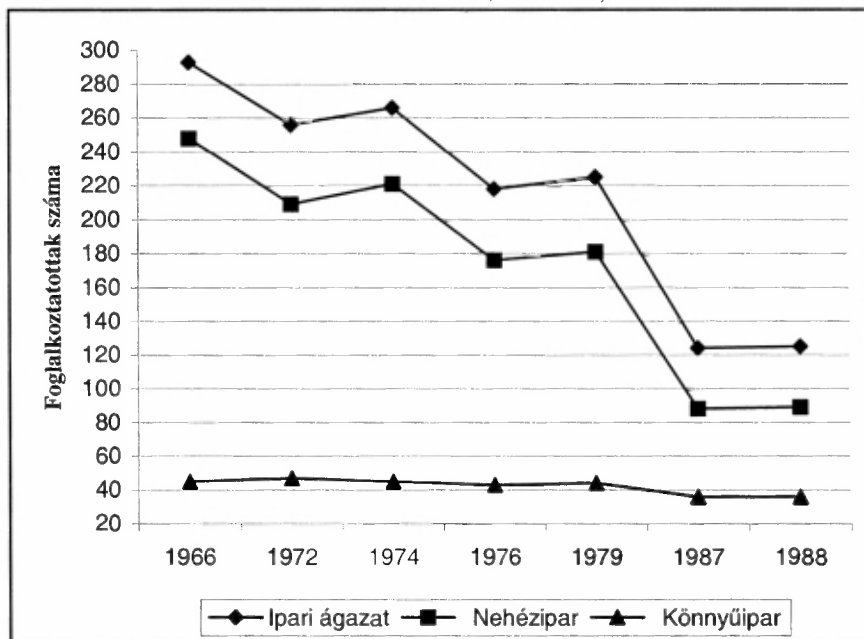
*Foglalkoztatottak száma a Pittsburghi Agglomerációban, 1966–1988 (ezer)
(Number of Employed Persons in the Pittsburgh Agglomeration
between 1966 and 1988, thousand)*

	1966	1972	1974	1976	1979	1987	1988
Ipari ágazat	293	256	266	219	225	124	125
Nehézipar	248	209	221	176	181	88	89
Könnyűipar	45	47	45	43	44	36	36
Nem-ipari ágazatok	529	605	626	643	689	729	747
<i>Összesen</i>	<i>822</i>	<i>861</i>	<i>892</i>	<i>862</i>	<i>914</i>	<i>853</i>	<i>872</i>

Forrás: Giarratani–Houston 1989, 550.

1. ÁBRA

Ipari foglalkoztatottság a Pittsburghi Agglomerációban, 1966–1988 (ezer)
(Industrial Employment in the Pittsburgh Agglomeration
between 1966 and 1988, thousand)

Forrás: Giarratani–Houston 1989, 550.

1945 után három különböző város és gazdaságfejlesztési stratégia foglalkozott Pittsburgh felújításával, átalakításával. Mindegyik más szempontot, célkitűzést érvényesített és más korszak problematikáját képviselte. Az első és nemzetközileg leginkább értékelt mint Renaissance I ismeretes: az 1945–1970 közötti korszakban kísérlete meg Pittsburgh városi és gazdasági válságát átfogó módon megoldani. A második tudatosan a Renaissance II nevet kapta és az 1978–1986 közötti években működött. A harmadik egy elsősorban gazdaságfejlesztési program, mely 1982 és 1990 között alakított ki több szervezeti, programozó jellegű javaslatot a térséget súlyosan érintő gazdasági leépítés és szerkezetváltás problematikájával kapcsolatban.

A Renaissance I nevet viselő program egy olyan korszakban jelent meg, amely Pittsburgh városnak és térségének nagyon súlyos válságával azonosítható. A város környezete, életkörülményei elfogadhatatlan állapotban voltak, városfejlesztés nem létezett, az infrastruktúra romlásnak indult. A térség gazdasági helyzete évtizedek óta visszaesett, hanyatlott, a második világháború után teljesen bizonytalan kilátások voltak. Sőt az a veszély állt fenn, hogy a városban működő nagyvállalati apparátust elköltöztetik más városokba. Ilyen körülmények között került megszervezésre egy új polgári szervezet, az Allegheny Conference on Community Development (ACCD), amely 1945 után a város felújításában, a térség gazdaságfejlesztésében vezérszerepet játszott, valamint együttműködve a városi, megyei és állami intézmé-

nyekkel megalapozta annak a szervezeti formának a rendszerét, amely a gazdaságfejlesztésben mint public-private partnership ismeretes. Az amerikai társadalomban nem volt ismeretlen a polgári szervezetek szerepe a közéleti reformok kezdeményezésében, azonban az ACCD új szervezeti és programozó rendszerben alkalmazta a polgári szervezetek és a kormányzati hatóság közötti kapcsolatrendszert. Pittsburghban is több polgári szervezet foglalkozott közéleti kérdésekkel a két háború között: ezek között jelentős szerepe volt a Pittsburgh Regional Planning Association nevű várostervezési egyesületnek, valamint a Pennsylvania Economy League néven ismert, a közszolgálat hatékonyságát szorgalmazó érdekképviselőnek. Mind a két szervezet kulcsszerepet játszott az ACCD létrehozásában és működésének biztosításában. Azonban egyik szervezet sem volt képes annak a folyamatnak az elindítására, amelyet az ACCD kezdeményezett. Két tényező alapozta meg az ACCD hatékonyságát: először a szervezet alapítóinak hatalmas társadalmi, gazdasági szerepe, másodsor pedig kapcsolat- és együttműködés-teremtő képességük a városi, megyei és állami vezetőkkel. A szervezet létrehozását Richard King Mellon, Pittsburgh legnagyobb pénzügyi intézetének és bankkonzernjének vezérigazgatója, kezdeményezte és alakította. Munkatársaival dolgozta ki a szervezet működésének céljait, rendszerét, programját, mely szerint a város nagyvállalatainak vezérigazgatói lehetnek a szervezet tagjai és ők határozzák meg a szervezet által képviselt cselekvési programot. Ez azt is jelentette, hogy a szervezetben képviselt vállalatok közösen támogatták az ACCD által vállalt célokat, valamint az együttműködési rendszert a közélet jelentős képviselőivel. Ennek a tényezőnek jelentősége abban állapítható meg, hogy a Pittsburgh térségében működő nagyvállalatok, melyek országos-nemzetközi szinten is nagyon súlyos gazdasági erőt képviseltek, elkötelezték magukat, vállalatukat, erőforrásaikat egy Pittsburghban létrehozandó gazdaságfejlesztési program érdekében.

A partneri kapcsolat kialakításának második feltétele természetesen az együttműködést elfogadó és érvényesítő közéleti vezetőség. Ezt a szerepet az 1945-ben megválasztott pittsburghi polgármester, David L. Lawrence vállalta, aki a Demokrata Párt kiváló politikusa volt. Annak ellenére, hogy a két vezető egyéniség eléggé ellentétes társadalmi, családi háttérrel képviselt, együttműködésük példaszerűen működött, és alapját képezte a város és a térség felújítási programjának. Lawrence ír bevándorló család sarjaként kitűnően ismerte a szegényebb munkásrétegek életét, törekvéseit. Már megválasztása előtt kijelentette, hogy támogatni fogja az ACCD programját. Megválasztása után pedig azonnal személyes kapcsolatot létesített a Mellon csoport munkatársaival, így például az ACCD ügyvezető igazgatóját kinevezte a városi tervezőbizottságba, biztosítva az állandó kapcsolattartást a Mellon csoporttal. Ezt a politikát folytatta a pittsburghi fejlesztési program további szakaszában is. Erről következőképpen foglalnak állást a témakör elismert történészei: „Lawrence megalapozta az egyik legjelentősebb partneri kapcsolatrendszert az amerikai várostörténelemben.” (Stewman–Tarr 1982, 65)

A Renaissance I program nem egy részletesen meghatározott stratégia alapján valósult meg, hanem egy általánosan elfogadott célkitűzés irányította a program foko-

zatos kiépítését és megvalósítását. Ezt a folyamatot a program irányítói egyértelműen hangsúlyozzák (Coleman 1988, 136–137). Azonban két irányzat különböztethető meg: elsősorban egy regionális térségre vonatkozó stratégiai kezdeményezés, amely az urbanisztikai és gazdasági felújítást egyaránt lényegesnek tartotta, másodsor pedig az a kiindulópont, mely szerint a városközpont felújítása, újjáépítése, környezetének javítása képezi az együttműködő szervezetek célpontját. Amint a program ismertetése tanúsítja, mindkét irányzat szerepel a konkrét programok megfogalmazásában, azonban a gyakorlati körülmények következtében, mindenképpen a második szempont érvényesül a program első szakaszában. Az említett kettősség szerepét megvilágítja az ACCD első programnyilatkozata: „Az ACCD az Allegheny régió polgári szervezete, melynek célja a kutatás és tervezés támogatása és koordinálása egy egységes közösségi tervezet megvalósítására régiónk teljes területére, valamint a közösség támogatásának biztosítása a közvélemény megfelelő felvilágosítása által azokra a programokra, melyeket a Konferencia mint az átfogó tervezet elemeit elfogadja.” (Stewman–Tarr 1982, 64) Miután azonban az első szakasz beindult, az ACCD igazgatója így nyilatkozott: „Az Arany Háromszög (városközpont) stabilitásának megőrzése és védelme általánosan felismert és elfogadott szükséglet volt, ezért programunk kifejezetten nagy súlyt fektetett erre a térségre. A városi vezetőség teljesen egyetértett ezzel a felfogással.” (Coleman 1988, 134) A program négy különálló, azonban egymáshoz mindenképpen kapcsolódó részben valósult meg: 1) Környezetvédelmi program; 2) Urbanisztikai felújítás és fejlesztés; 3) Szervezeti rendszerek kialakítása; 4) Gazdaságfejlesztés.

A környezetvédelmi program általános egyetértés alapján elsőbbséget élvezett, mivel a program részletes megvalósítása a környezet súlyos problémáinak megoldása alapján volt elképzelhető. Két környezetvédelmi kérdés volt előtérben: a füst szennyeződés korlátozása és az árvízvédelem. Mindkét kérdéssel előzőleg már több évtized óta foglalkoztak és bizonyos előrelépések történtek. Azonban szükség volt olyan végleges jogszabály alkotására, végrehajtási rendszerre, amely biztosította a város és térsége környezetvédelmének megoldását. A füst szennyeződés megoldását egy 1941-ben jóváhagyott városi törvény szabályozta, azonban gyakorlatilag nem hajtották végre. Az ACCD 1944-től a kérdésben már szerepet vállaló szervezetekkel kialakított egy együttműködési rendszert, átvállalta a megvalósítási program kidolgozását és költségeit, és a várossal együttműködve egy új ellenőrzési rendszert szervezett meg, amely 1947-ben lépett hatályba. A program már az első évben javította a város levegőtisztaságát. A földgázfűtés bevezetése jelentette a végleges megoldást. A következő lépés a megyei szintű szabályozás által történt, melyben jelentős szerepet játszott az ACCD, egyrészt a törvény szigorú megszövegezésében, másrészt pedig Richard King Mellon személyes beavatkozására volt szükség, hogy a Pennsylvania Vasúti Társaság is elfogadja a törvény rendelkezéseit. Az árvízvédelem szintén több évtizedes múltra tekintett vissza, a végső megoldás azonban 1945-ben még nem született meg. Olyan árvízvédelmi rendszer bevezetésére volt szükség, amely a központi kormányzat által működtetett és támogatott állami vízsabályozás keretében volt megvalósítható. Az ACCD és a pittsburghi Kereske-

delmi Kamara együttműködésének és politikai lobbizásának, valamint a város vezetősége támogatásának volt köszönhető, hogy 1960-ban beindulhatott az Allegheny folyó szabályozási rendszerének árvízvédelmi építése (*Stewman-Tarr* 1982, 67-73).

Az urbanisztikai rendezés elsődleges célja a városközpont felújítása volt, azonban megvalósításának egyik feltétele új területrendező szervezetek létrehozása és működtetése volt, melyek a későbbiekben jelentős szerepet játszottak a program folytatásában. A városi felújítás pedig kapcsolódott ahhoz a regionális gazdaságfejlesztéshez, amely az ACCD eredeti célkitűzéseit határozta meg. Pittsburgh városközpontja, az Arany Háromszög (Golden Triangle), melyet az Allegheny és Monongahela folyók egyesülése egy háromszög alakú négyzetkilométeres területen hozott létre, jelenleg az amerikai városok között az egyik leglátványosabb és legvonzóbb városközpontot jeleníti meg. 1945-ben azonban ez a városrész egy elhanyagolt, leromlott, működésképtelen városkörnyezet képét mutatta. A feladat tehát egy összetett városközpont felújítása volt. Amint a belvárosi térkép bemutatja, a felújítási folyamat három egymáshoz kapcsolódó térséget alakított át: Point State Park történeti jellegű térségét mint városi park fejlesztését, ennek a térségnek a közvetlen folytatását, mely mint Gateway Center ismeretes, és a Mellon Square fejlesztését. A három térség együttes fejlesztése, átalakítása tekinthető az urbanisztikai rendezés legjelentősebb és leghatékonyabb megvalósításának. Hatása abban fejezhető ki, hogy egyedi partneri kapcsolatrendszer keretében elindította Pittsburgh város fizikai és gazdasági felújítását. Gyakorlati és vizuális szempontból megvalósult három kiemelt városrész átépítése korszerű urbanisztikai stílusban. Mindhárom felújított területnek hatása volt az átfogó regionális és városi program továbbvitelére. Point State Park egy nagyméretű városi parkot létesített a két folyó egyesülése mentén, egyúttal a Fort Pitt néven ismert műemléket restaurálta és beépítette Pittsburgh történelmi hagyatékába, ezáltal elindítva a város történeti, építészeti értékeinek megőrzését. Gateway Center egy teljesen új fejlesztést hozott létre: az ACCD vezetősége megnyerte az Equitable életbiztosító társaság hozzájárulását a térség fejlesztésének elvállalására, ennek következtében a térség első városi helyszíne lett újonnan felépített irodaépületeknek, luxus lakóházaknak, állami és magánvállalati székházaknak. Ezek között szerepelt a Hilton Hotel, az IBM, az Amerikai Telefonvállalat, Pennsylvania állam irodaháza. Mellon Square már jelezte a felújítási program hatását. Ezen a területen három nagyvállalat, az US Steel Corporation, az Aluminum Company of America és a Mellon Bank épített székházat. Mellon Square a három új épülethez kapcsolt városi parkot és a park alatt elhelyezett földalatti parkolót hozott létre, mely az ACCD és Pittsburgh együttműködése alapján valósult meg. Mindhárom projekt jelezte, hogy az urbanisztikai program jelentős hatást gyakorolt a város felújítására, ugyanakkor a regionális gazdaság fejlesztéséhez is szervesen kapcsolódott.

2. ÁBRA

Pittsburgh belvárosi látképe – Point State Park és a Gateway Center, 1965
(*The View of City of Pittsburgh – Point State Park and Gateway Centre*)

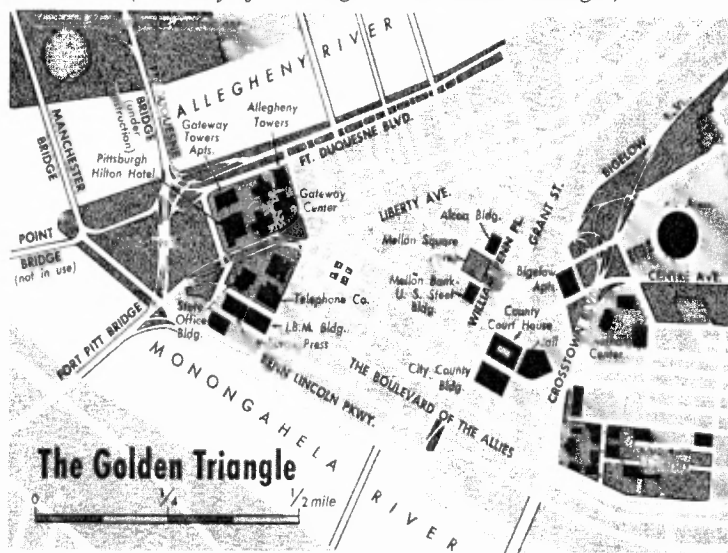

Forrás: Lubove 1995, 124.

Az ACCD és Pittsburgh város partnerkapcsolatában és az urbanisztikai fejlesztés végrehajtásában egy új fejlesztési szervezet játszott a kulcsszerepet, melyet 1948-ban a város tanácsa és a polgármester hagyott jóvá. Az Urban Redevelopment Authority of Pittsburgh (URA – Városi Fejlesztési Hatóság) Pennsylvania állam felhatalmazása alapján hatáskörrel rendelkező városi területek megvételére, felújítására, a területek értékesítésére és új fejlesztések végrehajtására. Sőt jogosult volt arra is, hogy kötvényeket forgalmazzon a szükséges pénzforrások beszerzésére, melyeket a felújítási költségekre fordíthatott. A Hatóság első igazgatója William Lawrence polgármester volt, és ő nevezte ki az igazgatótestület tagjait, akiket első sorban a Mellon bankház munkatársai közül választott, és akik az ACCD programjainak előkészítésében vezető szerepet játszottak. A Városi Fejlesztési Hatóság volt az a szervezet, amely az ACCD által előkészített, javasolt programokat gyakorlatilag megvalósította, a városi területeket átalakította, az építészeti tervek jóváhagyta, és szorosan együttműködött a területfejlesztés, finanszírozás és hasznosítás kérdéseiben az ACCD vezetőségével. Így a Renaissance program városfejlesztésében, a Point Park és Gateway Center átalakításában az URA teljesítette a megvalósítás fontos feladatát (Coleman 1988).

3. ÁBRA

Pittsburgh belvárosa (The Golden Triangle) (The City of Pittsburgh – The Golden Triangle)

Forrás: Lubove 1995, 125.

Az URA azonban nemcsak városi felújítással foglalkozott, hanem tudatosan kialakított egy olyan fejlesztési stratégiát, amely a városban működő vállalatok, intézmények, gazdasági szervezetek telephelyeinek bővítését és rendezését támogatta. Mivel jogköréhez tartozott a területfejlesztés és területrendezés végrehajtása, és első igazgatótestülete következetesen támogatta a gazdaságfejlesztés céljait, működése jelentős mértékben kiterjedt a városban működő vállalatok területfejlesztésére. 1948 és 1967 között 19 területfejlesztési projektet kezdeményezett, melyek 38%-a ipari vagy kereskedelmi hasznosítást eredményezett. A fejlesztések hatására 50 ipari vállalatnak biztosítottak korszerű telephelyet és 50 000 munkahely jött létre. A hatóság 1967-ben kiadott jelentése szerint a felújítás „kulcsszerepet játszott a városközpont új fejlődésében. 1949 óta 60 új épület működik a városban, és a város jelentősen stabilizálta hírnevét, mint egyike a nagyvállalatok székhelyét továbbra is fenntartó három amerikai nagyvárosnak.” (Lubove 1995, 128)

1955-ben az ACCD javaslata alapján egy másik fejlesztési szervezet jött létre. A Regional Industrial Development Corporation (RIDC – Regionális Iparfejlesztési Testület) feladata a regionális gazdasági fejlesztés volt. Az új szervezet magánjelle-gű nonprofit vállalkozás alapján jött létre, és jól átgondolt, regionális jellegű gazdasági, beruházási tevékenységek képezték működésének célpontját. Az alapítását támogató jelentés a következőképpen indokolta javaslatát: „Az iparfejlesztés mindinkább a versenyképesség és komplexitás függvénye, alapkövetelménye a régiók és közösségek szempontjából a jól szervezett és koordinált tevékenység. A régióknak jól kell összpontosítaniuk az ipari promotion érdekében – erőforrásaikat hasznosíta-

ni, és csökkenteni vagy megszüntetni hátrányait.” (Lubove 1995, 134) Érdekes módon, Robert H. Ryan, az RIDC igazgatója, már 1963-ban azt hangsúlyozta, hogy alapvető cél a régió gazdasági szerkezetének megváltoztatása, diverzifikációja. Azt szorgalmazta, hogy a pittsburghi régió prioritása a hagyományos nehézipari túlsúly megváltoztatása és olyan gazdasági ágazatok, mint az űrkutatás, elektronika és technológia-fejlesztés kialakítása (Lubove 1995, 134).

A Renaissance I program értékeléséről általános egyetértés alakult ki a szakirodalomban. Elismerésre méltó elsősorban a public-private partnership megvalósítása és gyakorlata, amely lehetővé tette a Renaissance program különböző fejlesztéseinek megfogalmazását és hatékony megvalósítását. A partneri kapcsolat összehangolt együttműködését mindkét szervezet elkötelezettsége, diplomáciai-politikai érzéke, a közös célkitűzés érdekében kifejtett tevékenysége tette lehetővé. Morton Coleman tanulmánya a következő tényezőket hangsúlyozza: a vezetők tehetségét, egy informális, hatékony együttműködési kapcsolatrendszert, polgári és közszolgálati szervezetek szakmai szerepét, hatékony műszaki és kommunikációs módszerek alkalmazását a megvalósítás folyamatában (Coleman 1988, 137). Egy kissé eltérő értékelés az a megállapítás, hogy a szervezeti rendszert a nagyvállalatok képviselője hozta létre és végig működtette, ennek következtében teljesen egyoldalú társadalmi-gazdasági réteg hatása érvényesült. Ezt a felfogást mint egy elitista rendszert fogalmazza meg a szakirodalom. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a program egy nagyhatású, több területet érintő beavatkozást jelentett Pittsburgh társadalmi, városi, gazdasági életébe. Roy Lubove történész ezt úgy értékeli: „Precedens nélküli volt az elit polgári erőforrások mobilizációja szempontjából, és egy nagyméretű környezeti beavatkozást eredményezett. Azonban az eredmény jellege adminisztratív és politikai volt: a polgári koalíciót nagyvállalati és politikai menedzserek irányították.” (Lubove 1995, 137) Ami pedig a program eredményét illeti, rendkívül hatékonynak bizonyult a belváros felújításának a programja, azonban a gazdaságfejlesztés és a társadalmi kérdések kezelése nem fejeződött be. Ezek a kérdések kerülnek előtérbe a program későbbi szakaszában, a Renaissance II és az 1980-as évtized fejlesztéseiben.

A Renaissance II néven ismert urbanisztikai és fejlesztési program 1977-től 1988-ig működött, azonban az előző évtized társadalmi-politikai mozgalmai jelentős hatást gyakoroltak a program irányzatára, szerkezetére és működésére. Országos szinten a legjelentősebb mozgalom azokban a polgárjogi-társadalmi törekvésekben fejeződött ki, amelyek a fekete lakosság egyenjogúságát, gazdasági, társadalmi felemelkedését célozták meg. Azonban ennek a törekvésnek számottevő urbanisztikai szerepe is volt, mivel a nagyvárosokban a fekete lakosság szegregált városi negyedekben lakott, melyek az infrastruktúra, lakások állapota, közbiztonság és környezet szempontjából a leromlott slumnegyedekhez tartoztak. A fekete lakosság életkörülményeinek javítása tehát urbanisztikai, társadalmi, városi munkahelyteremtő program is volt. Pittsburgh város felújítása szempontjából három jelentős tényező érvényesült 1970 után: a fekete lakosság és városnegyedek támogatására irányuló törekvések, a városi lakónegyedek (neighborhood) fejlesztését és polgári szervezeteinek

kialakulását szolgáló kezdeményezések és a városi kormányzat korszerűsítése. Mindhárom tényező szerepet játszott abban a jelentős folyamatban, melynek során újszerű partneri kapcsolatok alakultak ki a városi hatóságok és a lakosságot képviselő szervezetek között. A felsorolt három területen különböző szervezetek és partneri rendszerek jöttek létre, melyeknek hatása abban fogalmazható meg, hogy a városban jelentkező társadalmi, gazdasági, intézményes ellentéteket szervezeti folyamatok alkalmazásával kísérelték megoldani.

Leginkább a második tényező kapcsolódott az urbanisztikai és gazdaságfejlesztési feladatokhoz, egyúttal egy új irányzatot jelentett az amerikai városfejlesztésben. A városi lakónegyedek szervezeti képviselők létrehozásával erélyesen felléptek olyan államilag támogatott városfelújítási eljárások ellen, melyek lakónegyedeket bontottak le és a lakosságot más városrészekbe kényszerítették. Egy olyan mozgalomról van szó, amely Pittsburghban is általánossá vált, és az volt a célja, hogy a hagyományos kialakult lakónegyedeket az ott lakók elképzelése szerint fejlesszék, azonban mint lakónegyedeket megőrizték, a térség jellegzetességeit ápolják és hasznosítják. Az úgynevezett neighborhood mozgalom tehát szervezeten, közösségi szinten lépett fel a lakónegyedek elszorvasztása ellen. Két szervezet kiemelten támogatta a mozgalmat: az Action-Housing nevű nonprofit alapítvány, amely elsősorban lakásfelújítással foglalkozott és a nagyvállalatok támogatása alapján jött létre, valamint a Neighborhood Housing Services néven közismertté vált szervezet, melyet Pittsburgh egyik leromlott lakónegyede abból a célból hozott létre, hogy közös elképzelések alapján végezze el a lakónegyed felújítását, a lakások korszerűsítését. Ez a program lakónegyedi szinten szervezte meg a lakásfelújítás finanszírozását, a felújítás vagy új lakástelepítés előkészítését, valamint a városi adminisztrációval kialakított fejlesztési rendszert. A program általános elismerést kapott és 1978-tól országosan alkalmazták. A mozgalom hatása Roy Lubove Pittsburgh várostörténésze szerint abban jelölhető meg, hogy a városfejlesztés jelentősen átalakult: „az 1960-as évek után a lakónegyedek jellegét tiszteletben tartották, sőt súlyt fektettek a lakónegyedek felújítására. A városfelújítás átalakulása Pittsburghban részben az 1960-as évek társadalmi kísérleteinek és ellentéteinek eredménye. Ezek a mozgalmak támogatták a hagyományos városfelújítás elleni álláspontot, amely a lakónegyedek történeti és társadalmi hagyományait nem vette figyelembe és az egyéni polgár véleményének kifejezését mellőzte.” (Lubove 1996, 69–70)

A Renaissance II nevű program kapcsolódott az előző Renaissance I programhoz, elsősorban abban, hogy hangsúlyozta Pittsburgh város felújításának és fejlesztésének folytatását, azonban egyúttal az 1970-es évtized mozgalmait, törekvéseit is beépítette programjába. Négy különböző területen működött az új program: Pittsburgh város fejlesztése; a városi lakónegyedek felújítása és támogatása; partneri kapcsolatok építése és fejlesztése különböző magán szervezetekkel és érdekeltségekkel; valamint regionális jellegű felújítás támogatása. A program beindítása Richard Caliguiri polgármester megválasztásához és működéséhez kötődik, aki kampányában és várospolitikájában kiemelten alkalmazta a Renaissance II jelszót, valamint megfogalmazta a program tartalmát. Tudatosan jelezte, hogy folytatni

kívánja a Renaissance I által képviselt irányzatot és programot, azonban kiegészítette az új társadalmi és gazdasági szükségletek támogatásával. A polgármester egy új irányzatot képviselt egyéniségével, egy új várospolitikai megfogalmazásával. Várospolitikájának alapelve a város felújításának folytatása társadalmi szervezetek, nagyvállalatok, érdekeltségek bevonásával, egyúttal támogatva a város és térség gazdasági, társadalmi, kulturális átalakulásának folyamatát (*Stewman-Tarr* 1982, 95-96).

A városközpont fejlesztése a Renaissance II program súlypontját képező irányzat, látványossága és konkrét építészeti eredményei alapján leginkább szimbolizálja az új programot. Több mint tíz különböző irodaház vagy más célú 30 vagy több emeletes épület bővítette a belváros építészeti palettáját az 1977 utáni Caliguiri korszakban. Az új épületeknek sajátos neve, jellegzetessége, stílusa különösen szembetűnő a város jelenlegi látogatója részére. Philip Johnson építész műve, a Pittsburgh Plate and Glass (PPG) komplexuma, hat neogótikus jellegű üvegből alkotott épületcsoportot varázsolt a központi piactér közelébe. A 46-emeletes Oxford Center irodaház, kereskedelmi központ és vendéglátó központ. A Mellon Bank 54 emelettel hirdeti a legnagyobb pittsburghi bankház további vezérszerepét. A Renaissance program jelentősen növelte a bérelhető irodák számát és területét. A belvárosi vállalatok hivatali munkahelyeinek száma 1957 után megkétszereződött (*Stewman-Tarr* 1982, 95-96). A látványosságon és számszerűségeen kívül három fejlesztési tényező indokolja a városközpont építészeti bővítését: a munkahelyek nagyméretű növekedése elsősorban az üzleti szolgáltatások területén; a város és a térség gazdasági szerkezetváltásának folyamata, amely a nagyvállalatok adminisztrációs tevékenységével és az ezzel kapcsolatos gazdasági hatással jellemezhető; valamint a városközpont kulturális fejlődése két jelentős intézmény létrehozásával: a Heinz Hall és a Benedum Center zeneművészeti központtal. Az utóbbi tényezőt hangsúlyozza Roy Lubove, Pittsburgh történésze, mint a Renaissance II program egyik fontos stratégiai célját:

„Az életminőség igénye részét képezte az 1980-as évek gazdaságfejlesztési stratégiájának és a Renaissance II program keretében több kulturális és műemlékvédelmi program formájában jelent meg. Heinz Hall példája nyomán a Benedum Center fejlesztése helyet adott az opera és balett működésének. Mindezeket a Pittsburghi Kulturális Alap irányította 1984 után. Célja a városközpontban kialakítandó kulturális központ és ugyanakkor a belváros gazdasági továbbfejlesztése.” (*Lubove* 1996, 64)

Caliguiri kormányzata indokoltan helyezett súlyt a lakónegyedek fejlesztésére. Az 1970-es évtizedben a városfejlesztésnek ez volt a lakosság által igényelt jelentős célpontja, különösen azért, mivel a lakásállomány rendkívül elavult és az infrastruktúra elhanyagolt állapotban volt. Caliguiri politikai pályafutását a lakónegyedekkel kialakított kapcsolata alapozta meg, eredetileg a város parkfejlesztő osztályát vezette és ezen keresztül ismerte meg a különböző lakónegyedek fejlesztési igényeit. Olasz bevándorlók leszármazottja volt, akik kertészettel foglalkoztak, így különösen fogékony volt a lakónegyedek fejlesztésének igénye, a kertészeti, környezeti tényezők iránt. Apai ágon nagyanyja magyar származású volt, akire élénken emlé-

kezett, amikor e sorok szerzője őt erről egy beszélgetés folyamán kérdezte. Polgármesteri beiktatása után hangsúlyozta, hogy a városközpont fejlesztése mellett a lakónegyedek támogatása képezi programjának súlypontját. Ennek megfelelően több programot kezdeményezett. Létrehozta a lakásfejlesztési osztályt, amely ezután legközelebbi munkatársainak, szakembereinek lett szervezeti bázisa. Két új gyakorlati programot is létesített: egy lakásfelújítást támogató kölcsönrendszert (HILP) és az északi lakónegyedek felújítását célzó programot. A város az állami segélyprogramokat elsősorban ezekre a lakónegyedeket segítő fejlesztésekre programozta, ennek következtében nagyméretű támogatást tudott biztosítani azoknak a lakónegyedeknek, mint például az északi lakónegyed, ahol számottevő elvándorlás, lakásállagpusztulás, társadalmi konfliktusok következtek be. Ennek a programnak a szervezeti megoldása a város, a kölcsönt folyósító bank, a lakónegyedet képviselő polgári szervezet között volt kialakítva, ennek következtében állandó kapcsolattartás működött az egyéni polgár és a programot működtető városi iroda között. Ezáltal a városi polgár nemcsak a lakásfelújítási programról kapott közvetlen felvilágosítást és segítséget, hanem betekintést nyert a város általános városfejlesztési és gazdaság élénkítő programjába is.

Caliguiri felfogása a városi kormányzat és a társadalmi-gazdasági szervezetek közötti kapcsolatokról egy szoros együttműködési rendszer formájában jellemezhető. Városfejlesztési terveit természetesen csak úgy tudta megvalósítani, ha a különböző gazdasági és társadalmi szervezetekkel szoros kapcsolatokat létesített és tartott fenn. Ez a felfogása már megválasztása idején kifejeződött és városfejlesztési programját folyamatosan alakította. Az is nyilvánvaló, hogy nagyméretű gazdasági és infrastrukturális fejlesztéseket tartott szükségszerűnek Pittsburgh jövőjének biztosítása érdekében. A két felfogás szorosan kapcsolódik egymáshoz, amint fejlesztésekkel megbízott igazgatója a kezdetben kifejtette:

„Következetesen figyelemmel kísérjük a városban alakuló fejlesztéseket és arra törekedünk, hogy a fejlesztést elősegítsük. Egy városi bizottságot hoztunk létre, amelynek feladata azokkal a vállalatokkal és szervezetekkel a kapcsolattartás, melyek a városban befektetnek. És ez annak a következménye, hogy felismertük, a város egyedül nem képes a feladat megoldására. Egyszerűen nem voltak elegendő erőforrásaink. Célunk az, hogy nagyméretű magántőkét mozgósítsunk, korlátolt mennyiségű közszelőkkel. Úgy gondolom, hogy ezt sikeresen megoldottuk, azonban ez csak azért lehetett egy reális program, mert eredetileg ezt az irányzatot követtük.” (Stewman-Tarr 1982, 95-96)

A város társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszere a kifejtett Caliguiri koncepció alapján valósult meg. Ez mindenképpen egy új típusú partneri rendszert képviselt. A város több érdekelt, társadalmi, gazdasági csoport irányába alakított ki együttműködési rendszereket, melyeket városfejlesztési, gazdaságfejlesztési programja megvalósítása érdekében hasznosított. Három különböző partneri rendszer alakult ki: először szoros kapcsolatok jöttek létre a nagyvállalati érdekeltségekkel, másodsor a város a lakónegyedek fejlesztése érdekében támogatta és együttműködött a lakónegyedek polgári szervezeteivel, harmadszor városfejlesztési kérdések-

ben partneri kapcsolatokat tartott fenn különböző alapítványokkal, polgári szervezetekkel. Mindezen partneri kapcsolatok szervezése, valamint a különböző városfejlesztési feladatok teljesítése egyúttal azt is jelentette, hogy a város mindinkább központi szerepet játszott a városfejlesztés, gazdaságfejlesztés területén. A város kapcsolatrendszere a nagyvállalatokkal elsődleges szerepet játszott a polgármester fejlesztési stratégiájában. Ez a kapcsolat személyes szinten is jól működött, mivel a nagyvállalatok vezetői támogatták a Caliguiri programot, különösen annak a városközpont fejlesztésére vonatkozó terveit. Szervezetileg különböző gazdaságfejlesztési kérdésekben közeli kapcsolat jött létre a legmagasabb szintű városi és vállalati csoportok, bizottságok között. Így például a Polgármesteri Fejlesztési Tanács, melynek tagjai a városi adminisztráció főosztályvezetői, irányítója pedig a polgármester vezértitkára voltak, koordinálta a város által támogatott fejlesztési programokat. Egyúttal fő feladata volt a nagyvállalatokkal való kapcsolattartás, amit a polgármester vezértitkára vezetett. Egy másik területen pedig egy gazdaságfejlesztési program kialakítása vetődött fel, melyet az egyik nagyvállalati igazgató vállalt, ennek eredménye lett a város által kezdeményezett gazdaságfejlesztési bizottság felállítása (*Stewman-Tarr* 1982, 103; *Lubove* 1996, 62). Ennek a bizottságnak e sorok szerzője volt több évig a megbízott titkára.

A lakónegyedeket képviselő szervezetekkel kialakított kapcsolat szintén jelentős szerepet játszott az új partneri rendszerben. Ez a kapcsolat alapozta meg a polgármester által támogatott lakónegyedeknek folyósított felújítási programot, egyúttal bekapcsolta a város lakosságát a városfelújítás és gazdaságfejlesztés folyamatába. A harmadik típusú kapcsolat szorosan kapcsolódott a polgármester azon törekvéséhez, hogy városi és magánforrásokat hasznosítson a város felújításában. Ezt a partneri kapcsolatot jól példázza a kulturális intézmények és műemlékvédelem területén végzett program. A város kiemelten támogatta a Pittsburghi Műemlékvédelmi Alapítvány (Pittsburgh History and Landmarks Foundation) által létrehozott felújítási programot, melynek keretében egy elavult vasútállomást átalakítottak egy előkelő bevásárlóközpontot, éttermet, irodaépületeket és szállodát működtető komplexummá a városközpont közvetlen közelében. A város abban a programban is partneri szerepet vállalt, mely a Pittsburghi Kulturális Alapítvány irányításával, valamint a Heinz Alapítvány segítségével elindította egy színházi-zeneművészeti belvárosi térség kialakítását. A város jelentős állami alapok folyósítását tette lehetővé ezen térség felújításában. Amint ez a három típusú partneri rendszer jól szemlélteti, a Renaissance II városfejlesztési és gazdaságfejlesztési program egy többdimenziós partnerkapcsolatot hozott létre, amely több forrásból, több szervezet és érdekelttség hasznosításával alakította ki városfejlesztési stratégiáját (*Lubove* 1996, 185).

A Caliguiri program negyedik jellemvonása egy fokozatosan jelentkező törekvés a regionális gazdaságfejlesztés támogatására. Mint a város polgármestere, Caliguiri természetesen várospolitikát folytatott, azonban felismerte, hogy mint a térség nagyvárosának vezetője saját és a térség érdeke, hogy a regionális stratégia kialakítását támogassa. Pittsburgh és a térség kistelepülései között nehezen volt létrehozható egy közös gazdaságfejlesztési stratégia, ez még jelenleg sem valósult meg.

Azonban a Caliguirri által irányított városfelújítás jelentős hatással volt a regionális gazdaság szerkezet átalakítására. Erre nézve érdekes az a kijelentés, melyet 1987-ben tett egy interjú keretében: „Átalakulóban vagyunk egy szolgáltatási és kereskedelmi központtá, egy egészségügyi szolgáltató központtá, egy szervátültetési központtá, egy csúcstechnológiai központtá, egy robotikát, számítógépes rendszereket programozó várossá. Egy nemzetközileg elismert nagy kutatóközpont vagyunk. Évente több mint egy milliárd dollárt költünk kutatás-fejlesztésre. Mindez fel fogja újítani gazdaságunkat, új életet fog serkenteni a régi iparba.” (Lubove 1996, 61)

Várospolitikája több szempontból értékelhető úgy, mint egy új, átalakított gazdasági rendszer megalapozója. A nagyvállalatok által igényelt irodaházak közvetlen vagy közvetett serkentése, a belváros korszerűsítése azt a folyamatot erősítette, mely Pittsburghban összpontosította az üzleti szolgáltatás munkahelyeit, nemcsak nagyvállalati szinten, hanem a kialakuló új vállalatok számára is. Az életminőség környezetvédelmi, városfejlesztési, kulturális támogatása hasonlóképpen azzal a törekvéssel hozható kapcsolatba, mely Pittsburgh szolgáltató ipari szerepét, a képzett, diplomás réteg szükségleteinek kielégítését célozta meg. A polgármester által irányított lakónegyedek felújítását támogató szervezeti és anyagi programok szintén úgy értelmezhetők, mint az életminőséget javító, biztosító stratégia jelentős megalapozói.

Három kiemelt program sajátosan alátámasztja egy regionális, gazdasági szerkezetváltás céljait. Az egyik a belváros közelében lévő élelmiszerellátó gazdasági térség felújítása. Itt volt a hagyományos élelmiszeripar telephelye, mely a várost és térségét ellátta különböző termékekkel. Központja egy nagykereskedelmi raktárpépület volt, ami regionális méretű áruforgalmat bonyolított le. A város, együttműködve az élelmiszerellátó vállalatokkal, teljesen felújította az épületet és korszerű nagykereskedelmi épületté alakította. Ennek következtében a térségben kibővült az élelmiszeráruforgalom: nemzetközi élelmiszerüzletek, éttermek, hal és húskereskedők, pékségek jöttek létre, melyek a belváros forgalmát, valamint az urbanizált térség igényeit is magas szinten elégtették ki. Egy másik projekt az említett vasútállomás felújítása, a Station Square, ami elegáns bevásárlóközponttá, egyúttal történelmi emlékeket őrző területté alakult. Jelenleg a város és régió egyik nevezetes idegenforgalmi látványossága, melyet a belváros szállodáiból gyalogosan, egy hídon átsétálva meg lehet közelíteni. A városon kívüli, külvárosi lakosok kedvenc kirándulóhelye, mivel bevásárlóközpontja, étkezési lehetőségei hitelesen idézik a múltat és a jelent, valamint közvetlen közelében működik egy fogaskerekű vasút, mely a város legmagasabb pontjára, a Mount Washingtonra percek alatt szállítja fel az utast. A harmadik hasonló jellegű fejlesztés a kulturális negyed, ahol két korszerű hangverseny- és színházépületben állandó bemutatókat tartanak. A negyed fejlesztése a Caliguirri kormányzat programjának tudatos részét képezte, melynek nemcsak városi szerepe volt, hanem arra irányult, hogy a régió felsőbb rétegeinek kulturális igényeit kielégítse és a térség kulturális tevékenységének megfelelő helyet biztosítson.

Mindhárom fejlesztés nyilvánvalóan regionális jellegű volt, melyek összekapcsolták a város és régió közös érdekeit, kulturális, szolgáltatói, kereskedelmi tevékenységeit.

A Renaissance II nevű fejlesztési program meghatározó módon alakította a város építészeti, gazdasági, lakónegyedekhez kapcsolódó, valamint kulturális-idegenforgalmi fejlődését. A program elsődleges súlypontja a belváros fejlesztésének folytatása volt, melyet elődje kezdeményezett. Ezt a feladatot kitűnően oldotta meg, egyúttal hatékony partneri kapcsolatot alakított ki a nagyvállalati érdekeltségekkel, szervezetekkel. Ezt a megállapítást a városi és magánbefektetések összesítése is alátámasztja. Egy elismert értékelés alapján a város 10 millió USD-t költött (nagy részben adókedvezmény formájában) a program legnagyobb méretű fejlesztéseire, aminek következtében a magánvállalatok 950 millió USD-t fektettek be városi infrastruktúrába (Lubove 1996, 73). A lakónegyedek fejlesztése is jelentősen javította a város környezetét, életminőségét, lakhatóságát és a lakónegyedek lakosságának megfelelő szerepet biztosított a lakónegyedeket érintő várospolitikában. A program lakónegyedek érdekében kifejtett tevékenysége azon társadalmi-gazdasági átalakulás egy szakaszának értelmezhető, amely a hagyományos ipari térséget egy új társadalmi szerkezet irányába vezeti. A város szervezeti kapcsolatai, valamint a regionalitást jelző városfejlesztési programok szintén hatékonyan szolgálták azt a célt, hogy a város és térség hagyományos társadalmi szerkezete egy több-dimenziót képviselő irányba alakuljon át, vagyis gazdasági szempontból a szolgáltatói-technológiai tevékenység fejlesztését célozták meg. A program egyik jelentős teljesítménye Roy Lubove történész szerint „abban állapítható meg, hogy a gazdasági diverzifikációt fogalmazta meg, mint a régió fejlesztésének alapvető feltételét, ez pedig oda vezetett, hogy létre jöttek a csúcstechnológiát és más irányzatokat képviselő gazdasági fejlesztés lehetőségei, melyek az acélkorszak után meghatározzák Pittsburgh gazdasági szerkezetét.” (Lubove 1996, 259) Ezeket a lehetőségeket pedig a gazdaságfejlesztés harmadik korszaka, az 1982–1990 közötti időszak ismertetése tartalmazza.

Az 1982–1990 közötti gazdaságfejlesztési program időben is, programfejlesztés szempontjából is szorosan kapcsolódik a Renaissance II program folyamatához, annál is inkább, mivel az 1980–83 közötti években következett be a pittsburghi térség legnagyobb méretű ipari leépítése. Ennek következtében 1979–1983 között az ipari ágazatban 70 000 munkahely szűnt meg, amely az összes ipari munkahelyeknek 31,3%-át tette ki. A legnagyobb veszteséget az acélipar szenvedte el 32 500 vagyis 45%-os leépítéssel (Bödy 1990, 35). Az ipari, elsősorban az acélipari ágazatban végrehajtott tömeges munkahelyfelszámolás Pittsburgh ipari munkásságának és az iparövezetnek a további létezését meghatározóan érintette. Nagy kapacitással rendelkező ipari telepeket vagy teljesen megszüntettek, vagy a munkahelyek nagy részét leépítették. Ennek következtében az acéliparban dolgozók jelentős százaléka elveszítette megélhetését, valamint az acéliparhoz kapcsolódó vállalatok szintén munkahelycsökkentésre, sok esetben tevékenységük megszüntetésére kényszerültek. Az acélövezetként ismert térségben, a Monongahela völgyében lévő kistelepü-

lések gazdasági bázisa megrendült, az ott működő kereskedelmi hálózat elveszítette jövedelmének számottevő részét. Ezenkívül az ipari válság meghatározó hatást gyakorolt a regionális gazdaság szerkezetére. Az ipar százalékaránya 1983-ra 18,4%-ra, 1989-re 14,3%-ra süllyedt. A tercier ágazatok pedig számottevő súlyt képviseltek az összgazdaságban, 1983-ban a munkahelyek 81,3%-a nem-ipari foglalkoztatási ágazatokhoz tartozott (Bödy 1990, 35).

Az ipari ágazat súlyos válsága meghatározó feladattá tette egy regionális politika megfogalmazását és megvalósítását, azonban különböző politikai és intézményes tényezők megakadályozták egy átfogó, következetes regionális stratégia megalkotását. Alapvető tényező volt a térség hatóságai közötti ellentétes felfogás egy egységes program kidolgozásában. A központi nagyváros, Pittsburgh már elindított egy hatékony várospolitikát és ennek következtében, valamint a kutatás, technológia és nagyvállalati szolgáltatások összpontosítása által az új fejlesztések a városnak kedveztek. Az acélipar térsége Allegheny megye területének jelentős területét alkotta, így a megye szükségszerűen az ipari válság kezelését tartotta elsőrendű feladatnak. Azonban az ipari léépítés nagyságrendje, komplexitása, a megoldások kidolgozásával járó kockázatok késleltették Allegheny megye programját. Hasonlóképpen a nagyvállalatokat képviselő szervezetek is megosztottak voltak a teendők irányzatáról. Egyes vállalatok az acélagazat léépítését tudatosan hajtották végre, mások pedig a fejlődő ágazatok érdekeit képviselték. Roger Ahlbrandt, a struktúraváltás ismert publicistája szerint az a partnerszövetség, amely Pittsburghban sikeresen megoldotta a város felújítását, nem volt képes a regionális válság kezelésére. Ennek következtében az ACCD (a konferencia) nem váltotta be azt az elvárást, hogy a regionális szereplők bevonásával egy hatékony stratégiát hozzon létre. Ahlbrandt azzal magyarázza ezt, hogy „az 1980-as években hiányzott a legmagasabb szintű vezetőség. A hagyományos partnerszerkezet nem tudta kezelni a megváltozott körülményeket. A partneri rendszer az általános konszenzus alapján működött és mivel nem tudtak megegyezni az ACCD bizottságában, a modell nem tudta feladatát betölteni.” (Ahlbrandt 1989, 5)

A regionális válság megoldására több, egymással nem egyeztetett, egyes programterületeket fejlesztő program jött létre, egy olyan szervezeti megoldás tehát, amely több érdekképviselet érdekeit képviselte, de hiányzott a regionális közérdek átfogó és hatékony programja. Az első közzétett dokumentum, az ACCD által kiadott stratégiai program 1984-ben jelent meg. Jellemezte a térség problémáit, válsághelyzetét, és tíz különböző területet jelölt meg, melyek a térség fejlődése szempontjából megoldásokat követelnek. Ezek a következők: technológia-transzfer, a csúcstechnológia fejlesztése, kockázati tőkeprogramok, exportfejlesztés, állami megbízások, regionális marketing, továbbképzés, regionális infrastruktúra. A program a felsorolt témakörökre korlátozódott, és javasolta, hogy a regionális szintű szervezetek feladata az ajánlott fejlesztések megoldása legyen. Az ACCD nem vállalkozott gyakorlati programkezelésre, hanem esetenként pénzügyi támogatást nyújtott olyan szervezeteknek, melyek véleménye szerint megfelelően vállalták egyes feladatok megoldását. Általános az egyetértés, hogy ez a program nem felelt meg egy átfogó

regionális stratégia követelményeinek. Az indoklás is egyértelmű: az ACCD javaslata nem gondoskodott egy hatékony, egységes végrehajtó szervezetről, amely regionális szempontból képes lett volna a programok pontos megfogalmazására, koordinációjára, megvalósítására. Így például Morton Coleman, a várospolitika ismert specialistája, a Pittsburghi Egyetem tanára, a következő véleményt fejt ki: „A dokumentum adatai hasznosak, azonban az erőforrások hiányoztak és nem alakított ki egy szervezeti mechanizmust, mely a javaslatok végrehajtását biztosította volna. A jelentés hatása egy regionális gazdaságfejlesztési stratégia tervezetére, politikájára és végrehajtására elenyésző volt. A regionális gazdaságfejlesztés továbbra is töredékes, ellentétes, alkalmi, projekt-szintű és versenyszerű maradt.” (Coleman 1988, 141)

Egy másik gazdaságfejlesztési tervezet, Stratégia 21 elnevezéssel, egy közös javaslat volt, amit Pittsburgh város, Allegheny megye, a Pittsburghi Egyetem és a Carnegie–Mellon Egyetem készített 1985-ben. Ez a dokumentum érdemben olyan különböző projektek felsorolása volt, amelyeket a négy szervezet együttesen támogatott, és Pennsylvania államhoz nyújtott be, mint a pittsburghi térség gazdaságfejlesztési programját. Két szempontból jelentős a dokumentum: először, a térség négy gazdasági szereplője egységesen lépett fel egy program támogatásával, másodsorban javasolt projektek kiválasztása egy regionális gondolkodás és tervezet jegyében alakult ki. Igaz, amint Morton Coleman részletesen kifejti, hogy a javaslat elsősorban mint a részt vevő felek által támogatott projektek koordinálása értékelhető, azonban az egyeztetés folyamata elindított egy szervezeti együttműködést és közös gondolkodást, amely a projektek támogatása és megvalósítása folyamán is érvényesült (Coleman 1988, 141–142). A tervezet létrejöttét az a lehetőség indokolta, hogy Pennsylvania állam költségvetési keretéből biztosítható volt egy 200 millió USD értékű támogatás. A támogatás elnyerése érdekében a térség képviselői szorgalmaztak egy olyan koordinált programjavaslatot, amely reális projektek összeállítását, egyeztetését tartalmazná. Ezért a város és a megye támogatásával, a két egyetem bevonásával egy tárgyalási folyamat alakult ki, melynek eredménye a legnagyobb prioritást élvező projektek kiválasztása és elfogadása volt. Coleman, aki a javaslatot elkészítő vezetőkkel megbeszélést folytatott, azt hangsúlyozza, hogy nem egy átfogó stratégiai szervezetről volt szó, hanem elsősorban olyan projektek kiválasztásáról, amelyek a négy fél érdekét képviselték. Ugyanakkor azt is kifejti, hogy a folyamatnak jelentős egyeztetési, koordinációt támogató hatása volt: „A javaslatok a régió gazdasági fejlődését olyan módon kívánták elősegíteni, mely a múlt teljesítményeit a lehetőségek szerint hasznosítaná és új gazdasági lehetőségeket alakítana ki. A Stratégia 21 elsősorban egy decentralizált folyamat volt, mely alkudozás alapján hozott döntéseket, ezért mértéktartónak és aránylag hatékonynak bizonyult a résztvevők között kialakult egyeztetés szempontjából.” (Coleman 1988, 144)

Miután a projektjavaslatok elkészültek, Pittsburgh város tervezési osztályának igazgatóját azzal bízta meg a tárgyalást irányító bizottság, hogy készítse el egy olyan szerkezetet, amely a dokumentumnak egy stratégiai tervezés jelleget adna és alkalmas lenne arra, hogy meggyőzően hasson az állami képviselőházra, a médiára és a

közvéleményre. Ennek eredményeképpen a következő célkitűzéseket fogalmazta meg a dokumentum:

- 1) A régió hagyományos gazdasági erőforrásainak támogatása, nevezetesen mint a fémipar központja és nemzetközi vállalatok vezetőségének székhelye.
- 2) Gazdaságilag nem hasznosított területek, berendezések és a munkaerő hatékony hasznosítása, elsősorban a haladó technológia területén.
- 3) Az életminőség színvonalának emelése bevándorlók ösztönzésére és az idegenforgalom fejlesztésére.
- 4) Munkalehetőségek fejlesztése nők, kisebbségek és munkanélküliek részére (Coleman 1988, 144).

Ha megvizsgáljuk a dokumentum projektjavaslatait, nem találjuk megalapozottnak a négy célkitűzés kapcsolatát a kiválasztott projektek szerepével a gazdaság fejlesztésében. Az első és legnagyobb prioritást élvező projekt arra irányult, hogy az állam számottevően támogassa a pittsburghi nemzetközi repülőtér átépítését, bővítését. Ez a projekt Allegheny megye legnagyobb projektje volt; a megye volt a repülőtér tulajdonosa. Évek óta az volt a törekvése, hogy nagyméretű bővítést hajtson végre, ezáltal remélve a forgalom élénkítését, a nagyvállalati kapcsolatok fejlesztését, valamint a repülőtér kibővítésére hasznosított területek jövedelmeinek növelését. Az összes javasolt projekt költségeinek felét a repülőtér bővítésére kérvényezte a javaslat. Erről a projektről különben nagyon éles vita alakult ki, miután a megye megkapta a bővítés összegét. A város és az egyetemek által végzett felmérések azt mutatták ki, hogy a repülőtér közelében tervezett fejlesztés előnyben részesíti a zöldberuházásokat, tehát az új technológiákat működtető vállalatokat, és hátrányos helyzetet jelent városi és hagyományos ipari területek fejlesztése szempontjából. A többi projektjavaslat aránylag mérsékelt költséget igénylő fejlesztéseket tartalmazott. Pittsburgh város részéről több kulturális intézmény került be a javaslatba 36 millió USD értékben: egy technológiai múzeum és egy színház. Az acélvölgy részére egy tanulmányt terveztek, valamint infrastruktúra-fejlesztést a kisebb volt acélmunkások községeiben. Egy külön javaslat pedig közutak fejlesztését helyezte kilátásba, amely a sújtott acélközségek elavult úthálózatát kívánta javítani. Végül, az egyetemek kaptak 10 millió USD támogatást kutatóközpontok fejlesztésére. A javaslat értékelésében azt érdemes hangsúlyozni, hogy elsősorban a nagyvállalatok és kisebb mértékben az egyetemek érdekeit érvényesítette. Elsősorban az új gazdasági rendszer támogatását tartotta feladatának, nagyrészt elhanyagolva a munkanélküliség által sújtott több ezer ipari munkás sorsát. Azt a szemléletet tükrözte, mely szerint a térség jövőbeli fejlődése kizárólag az új technológiák és a nagyvállalatok támogatásával oldható meg. Azonban a javaslat nem tartalmazott olyan fejlesztéseket, amelyek nagymértékben és hatékonyan hatást gyakoroltak volna az irányzat kimunkálására. A megnevezett projektek előzőleg elkészített és ismert javaslatok voltak, melyeket új csomagolásban ajánlottak állami támogatásra. A javaslat hatása tehát elsősorban abban jelentkezett, hogy konszenzust hozott létre a gazdasági szereplők között, előtérbe helyezte a város és a megye szerepét a tech-

nológiai fejlesztések területén, és lehetővé tette egy kibővített, túlméretezett repülőter megépítését 1992-i átadással.

Az acélipari telephelyek megszüntetése ezeknek a nagyméretű területeknek a hasznosítását vetette fel. Allegheny megye kezdeményezte egy területhasznosítási program elkészítését, melyben saját erőforrásait és az 1955-ben létrejött Regionális Iparfejlesztési Testület közreműködését alkalmazta. A tulajdonos 1988-ban két telephelyet átadott a megyének, mely felvállalta a telephelyeken maradt ipari szerkezetek értékesítését és a terület környezetvédelmi felújítását. A partnerszervezet feladata pedig a tisztába tett telephelyek fejlesztése, hasznosítása, megfelelő vállalatok toborzása lett volna. Így szólt az eredeti elképzelés. Azonban a telephelyek rendbehozása egy rendkívül bonyolult feladatnak bizonyult, valamint előre nem látott állami ellenőrzési folyamatok lebonyolítását jelentette, és minden várakozáson felüli költségek biztosítását kívánta meg. Végül a megye kiszállt a játékból és 1990-ban átadta a telephelyeket partnerszervezetének további kezelésre. Jelentős állami támogatás ellenére sem sikerült a telephelyekre jövedelmező vállalatokat szerezni. Legfrissebb információ alapján 1991-ben egy csomagolóipari vállalat megkezdte termelését az egyik telephelyen, azonban bizonytalan, hogy mikor és mennyi munkahelyet tud biztosítani (*Allegheny County...* 1992).

A kisebb méretű telephelyek és jó állapotban lévő műhelyeik hasznosítása hatékonyabbnak bizonyult. Ezt a feladatot egy nonprofit, közpénzek által támogatott szervezet, a Southwestern Pennsylvania Economic Development District (SPEDD) vállalta 1983-tól. Jól kiválasztott, megszüntetett telephelyeket vásárolt, felmérte azok fejlesztési lehetőségeit, és általában kisvállalatok részére alakított ki inkubátorházakat, ahol kedvezményes elhelyezést, energiaellátást, irodai és üzleti szolgáltatásokat biztosított. A szervezet több állami és központi forrásból kapott támogatást a projektek fejlesztésére. Tevékenységének eredménye 150–200 kis- és középméretű vállalat elhelyezésében, valamint hasznosítható telephelyek felújításában foglalható össze (*Ahlbrandt* 1989, 8).

Allegheny megye folyamatosan készített egy, a gazdaságfejlesztési stratégiát összefoglaló dokumentumot, amely a megye által irányított vagy támogatott tevékenységeket évente regisztrálta. A jelentés kétéves időszakra jelölte ki a gazdaságfejlesztési projekteket, azok jelentőségét, szerepét a megye gazdasági fejlődésében. Az 1984 utáni időszakban két területre összpontosult a megye gazdaságfejlesztési tevékenysége: az acélipar leépítése által sújtott térség (Monongahela-völgy) gazdasági, társadalmi, infrastruktúra-fejlesztési feladatainak körvonalazása és az azok megoldását kereső kísérletek elkészítése, valamint kis- és középméretű vállalatok támogatása technológiafejlesztés, hitelprogramok, tájékoztatás és képzési programok formájában. Az első területen elsősorban a megszüntetett telephelyek hasznosítása szerepelt, amely főleg kisebb méretű, jobb állapotú telepek esetében járt sikerrel. A másik terület együttműködést, koordinációt jelentett olyan szervezetekkel, amelyek szerepet játszottak a kis- és középméretű vállalatok fejlesztésében. Jelentős projektnek minősíthető a Pittsburghi Egyetem által kialakított Manufacturing Assistance Center (Iparfejlesztési Központ), melynek feladata kis- és középméretű ipari vállalatok

latok támogatása szaktanácsadás, technológia-fejlesztés, üzletvezetés és továbbképzés közvetítésével. A projekt 1992-től működik egy korszerű technológiai központban, amit a Chevron olajvállalat adományozott a Pittsburghi Egyetemnek. A megye közvetítette az állami támogatáshoz szükséges tervezeti, pályázati anyagokat, amelyek elkészítése 1 millió USD központi állami támogatást eredményezett (*Allegheny County...* 1992). (A megye gazdaságfejlesztését jegyző dokumentumot e tanulmány szerzője szerkesztette 1984–1990 között.)

A csúcstechnológia fejlesztése, valamint technológiai újítások közvetítése képezte ezen gazdaságfejlesztési program leginkább szervezett és hatékony irányzatát. A technológia-fejlesztést mint új irányzatot Pennsylvania állam kezdeményezte egy 1982-ben indított programmal. Ez a Ben Franklin Partnership néven ismert program az új technológiák fejlesztését, valamint létező technológiák közvetítését egyetemi központok közreműködésével kísérelte meg. Négy egyetemi központ létesült. Nyugat-Pennsylvániában a Western Pennsylvania Advanced Technology Center, melyet a két pittsburghi kutatóegyetem, a Pittsburghi Egyetem és a Carnegie–Mellon Egyetem szervezett. A központ kutatóvizsgálatokat, technológia-közvetítést támogat állami pénzeszközökkel, melyek összege évente meghaladja a 6 millió USD-t. A pittsburghi központ kiemelten számítógépes rendszerek alkalmazását, biotechnológiát, anyagfejlesztést, robotikát és intelligens rendszereket, valamint környezetvédelmi technológiát támogatott. A központ önértékelése szerint tíz éves működése alatt 208 új vállalat létrehozását tette lehetővé, és 3700 új munkahelyet hozott létre, valamint 89 új terméket vagy eljárást kezdeményezett (*Lubove* 1996, 43). 1983-ban jött létre a technológia ágazat érdekvédelmi-tájékoztató szervezete, a Pittsburgh High Technology Council. Célja a technológiával foglalkozó vállalatok képviselőite, a csúcstechnológia fejlesztésével kapcsolatos tájékoztatás konferenciák szervezése, publikációk kiadása, kölcsönös tematikák megbeszélése által. Jelenleg 700 tagja van. Több új szervezet jött létre ezek után, melyek a technológia és az új vállalatok fejlesztését segítik. Ilyen az Enterprise Corporation of Pittsburgh, melynek célja új vállalatok támogatása üzletvezetési (management) szaktanácsadással, valamint kockázati tőkevállalatokkal kialakított kapcsolatok közvetítésével. A szervezet tevékenységének egyik eredménye, hogy kibővült a kockázati tőkerendszer új vállalatok támogatásával. Az egyik ilyen tőkecsoportot ez a szervezet hozta létre Pittsburgh Seed Fund néven, amely új vállalatok beinduló finanszírozására folyósít támogatást. A Pittsburgh High Technology Council pedig létrehozta a CEO Venture Fund néven ismert kockázati tőkecsoportot. Az új finanszírozási rendszer országosan is elterjedt, és jelentős szerepet játszott az új vállalatok technológia-fejlesztésében (*Ahlbrandt* 1989, 10–15).

A technológia fejlesztése több forrásból táplálkozott. Pennsylvania állam, a központi kormányzat, valamint helyi kezdeményezések játszottak szerepet kibontakozásában. Azonban a pittsburghi két kutatóegyetem, a Pittsburghi Egyetem és a Carnegie–Mellon Egyetem játszotta a kulcsszerepet a tudományos kutatás, fejlesztés és hasznosítás területein. Az egyetemek országos szinten jelentős szerepet játszottak az új technológiák feltalálásában és fejlesztésében, sőt ezen kívül a techno-

lógiaik alkalmazásában is. Ennek következtében létrejöttek az egyetemek, vállalatok, kormányzati megrendelők közötti kapcsolatok, amelyek meghatározó módon előmozdították az új technológiák alkalmazását, ezen keresztül pedig új vállalatokat, kutatási-fejlesztési intézményeket, valamint újszerű ipari eljárásokat vezettek be a gazdasági rendszerbe. Ez a modell több esetben megalapozója volt annak az új gazdasági rendszernek, amely 1970 után terjedt el és előtérbe helyezte a technológiák, a tudomány és fejlesztés döntő szerepét a gazdasági folyamatokban. Nemzetközileg ismert a Szilícium-völgy szerepe, amely a Stanford Egyetem környezetében alapozta meg a számítógépes rendszerek fejlesztését, vagy a Boston környéki vállalatok csoportosulása, amit a Harvard és MIT egyetemek kutatásai tápláltak kutatási programokkal. Hasonlóképpen Pittsburghban a két említett egyetem alapozta meg a kutatás-fejlesztés elméleti és gyakorlati modelljét. A Carnegie–Mellon Egyetem magánalapítványból alakult ki, jelenleg is magánjellegű. Kutatási-fejlesztési területei szorosan kapcsolódnak a csúcstechnológiákhoz: számítógépes rendszerek, robotika, mesterséges intelligencia, magnetika. Az egyetem jelentős kutatási bázisát alkotja egy Robotika Intézet, egy Magnetika Technológia Intézet és az állami támogatással alapított Szoftver Fejlesztési Intézet. Az utóbbi alkalmazása a hadiipar területén volt jelentős. Az egyetem országos kitüntetést kapott 1994-ben a NASA Robotika Fejlesztési Konzorcium megalakítása miatt, mely a robotikát mezőgazdasági, közlekedési, építkezési és tengeralatti célokra alkalmazná. A Pittsburghi Egyetem a hagyományos egyetemi karok integrált egyeteme, melyek közül az orvostudományi valamint a műszaki karok alakítottak ki országosan is elismert kutatási tevékenységet. Az orvostudományi kutatások, valamint több mint nyolc kitűnően felszerelt egészségügyi intézmény, kórház, klinika alapozta meg az egyetem nemzetközi hírnevét mint orvostudományi és egészségügyi központ. Ezenkívül jelentős szerepe van a Biotechnológiai és Kutatási Intézetnek, amely a kutatás, fejlesztés és gyakorlati gyógyítás folyamatait egyesíti. Műszaki területen kiemelt helye van az anyagkutatásnak, a környezetvédelmi rendszerek fejlesztésének, biotechnológiának, optikai rendszereknek, valamint az ipari technológiák elméleti és gyakorlati folyamatai fejlesztésének, melyeket a már említett Iparfejlesztési Központba telepítettek és hasznosítottak ipari vállalatok részére. A két egyetem kutatási programja, valamint technológiát fejlesztő és hasznosító intézményei közvetlen szerepet játszottak a város és térség vállalatainak technológia rendszereket alkalmazó fejlesztéseiben, ezáltal megalapozták a térség felkészültségét az alkalmazott technológiák magas szintű fejlesztésében és alkalmazásában (Lubove 1996, 42–48).

Ha áttekintjük a Pittsburgh térségében 1945 után kialakított és végrehajtott város- és gazdaságfejlesztési programokat, el kell ismernünk, hogy ezek a programok több szempontból hatékonyan alakították a térség városi, társadalmi és gazdasági, infrastrukturális felzárkózását az 1970 után kialakult gazdasági szerkezetváltás követelményeihez. Pittsburgh város felújítása mindhárom program keretében központi szerepet játszott, így nem meglepő, hogy a város fejlesztése, építészeti és környezeti átalakítása tekinthető a pittsburghi programok leginkább elismert és maradandó eredményének. Ehhez szervesen kapcsolódik a város lakónegyedeinek

felújítása, ami a város lakhatóságát, életminőségét alapozta meg, és egyúttal jelentős szerepet játszott abban, hogy kialakulhatott a tudományra, technológiákra, szolgáltatásokra alapozott gazdasági rendszer, amely jelenleg is meghatározó a város és térsége gazdasági életében. Egy harmadik jól szervezett programsorozat a technológia-fejlesztés különböző területein jelent meg, mely különböző forrásokból, kezdeményezésekből táplálkozva megalapozta a térség technológiai felújítását, előrelépését. Ennek a fejlesztésnek a sikere a pittsburghi kutatóegyetemek, állami támogatások, vállalati kezdeményezések szerepének tulajdonítható, azonban érdemes annak hangsúlyozása is, hogy Pittsburgh hagyományosan a technológia-fejlesztés központja volt, és ennek jelentős szerepe volt a közelmúltban érvényesült technológiák fejlesztésében és hasznosításában. A gazdaságfejlesztés legkevésbé hatékony eleme, általánosan elfogadott értékelés alapján, a regionális gazdasági stratégia megalapozása, bevezetése és folyamatos megvalósítása volt. Az erre vonatkozó kezdeményezések, mint például az 1984-es ACCD tervzet vagy az 1986-os Stratégia 21, nem voltak képesek egy ilyen stratégia kialakítására, végrehajtására. Ennek következtében intézmények, adminisztratív egységek, nonprofit alapítványok kezdeményezésére jöttek létre különböző programok, amelyek a felvállalt feladatot csak szűk keretekben és egymástól elszigetelten tudták teljesíteni. Nem alakult ki sikeres együttműködés a városok és megye között, ezáltal az egyedi programok nem voltak képesek választ adni a regionálisan jelentkező gazdasági folyamatokra. Érdekes, hogy egyedül a technológia-fejlesztés területén beszélhetünk egy regionális hatású programról, melyet nem egy térségi hatóság, hanem Pennsylvania állam indított el. Így azt mondhatjuk, hogy az állam felismerte a regionális fejlesztés szükségességét, azonban ez nem valósult meg a regionális szereplők részéről. A regionális stratégia és folyamatosság hiánya mindenképpen jelentős mulasztásnak tekinthető, amely részben felelős a gazdaságfejlesztés fennakadásáért és a gazdasági visszaesés további, maradandó folyamatáért.

Irodalom

- Ahlbrandt, R.S. (1989) *Regional Economic Restructuring in the Pittsburgh Region: Partnerships between the Public, Private and Non-Profit Sectors*. University of Pittsburgh, Katz Graduate School of Business, Pittsburgh.
- Allegheny County Overall Development Program* (1992) Allegheny County Department of Development, Pittsburgh.
- Bödy, P. (1990) The Pittsburgh Experience in Structural Change, 1980–1990. – Bödy, P. (ed.) *Industrial Transformation and Redevelopment in Borsod-Abaúj-Zemplén County, Hungary*. University of Pittsburgh, The University Center for Social and Urban Research, Pittsburgh. 33–41. o.
- Coleman, M. (1988) Public-Private Cooperative Response Patterns to Regional Structural Change in the Pittsburgh Region. – Hesse, J.J. (ed) *Die Erneuerung alter Industrieregionen*. Nomos, Baden–Baden. 123–158. o.
- Giarratani, F.–Houston, D. (1988) Economic Change in the Pittsburgh Region. – Hesse, J.J. (ed.) *Die Erneuerung alter Industrieregionen*. Nomos, Baden–Baden. 49–88. o.
- Giarratani, F.–Houston, D. (1989) Structural Change and Economic Policy in a Declining Metropolitan Region: Implications of the Pittsburgh Experience. – *Urban Studies*. 26. 549–558. o.
- Hamm, R.–Wienert, H. (1990) *Strukturelle Anpassung altindustrieller Regionen im internationalen Vergleich*. Duncker Humblot, Berlin.

- Lubove, R. (1995) *Twentieth Century Pittsburgh. Government, Business and Environmental Change*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Lubove, R. (1996) *Twentieth Century Pittsburgh. The Post-Steel Era*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Muller, E.K. (1988) Historical Aspects of Regional Structural Change in the Pittsburgh Region. – Hesse, J.J. (ed.) *Die Erneuerung alter Industrieregionen*. Nomos, Baden-Baden. 17–47. o.
- Stewman, S.–Tarr, J. (1982) Four Decades of Public-Private Partnerships in Pittsburgh. – Fosler, R.S.–Berger, R.A. (eds.) *Public-Private Partnership in American Cities*. Heath, Lexington. 59–113. o.
- US Census of Housing and Population 1990* (1990) US Bureau of the Census, Washington D.C.